

మడమ తిప్పని మరో స్వాతంత్ర్య సమర సేనాని

నవ్వు ముఖం, చామనఛాయ, విద్యాధికుని ముఖవైఖరి, అధిక ప్రసంగం - ఇది ఆయన ఆకృతి. ఆయన పేరు పెండ్యాల రాఘవరావు. హైదరాబాద్ సంస్థాన విలీనోద్యమం, తెలంగాణ రైతాంగ తిరుగుబాటు మహోద్యమంలో ఆణిముత్యంలా అలరించిన అసామాన్యుడు.

1946 జూలై మాసంలో కాబోలు నాకు వారితో వ్యక్తిగత పరిచయం. ఆరుట్ల లక్ష్మీనరసింహా రెడ్డి గారు, పెండ్యాల రాఘవరావుగార్లు ఆంధ్రమహాసభ కార్యాలయంలో మాట్లాడుకుంటుండగా నేను ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ నుండి అక్కడికి చేరుకున్నాను. ఆరుట్ల గారు తన సహజ ప్రేమాభిమాన పరిభాషలో నన్ను పరిచయం చేశారు. విశ్వవిద్యాలయ విద్యార్థి నాయకుడంటూ వారితో కరచాలం చేయించారు. మరుక్షణమే విద్యార్థులు రాజకీయాలలో పాల్గొనకూడదనే అభివృద్ధి నిరోధకుల వాదనలను మన విద్యార్థి నాయకులు బలంగా తిప్పికొట్టాలంటూ ఒక చిన్న ఉపన్యాసమే చేశారు. అప్పుడే ఆయన ఎంతటి హేతుబద్ధ సామర్థ్యం గలవాడో అర్థమైంది.

సరిగ్గా మూడు సంవత్సరాల తర్వాత పూర్తిగా విభిన్న పరిస్థితులలో వరంగల్ జిల్లాలోని ఒక అడవిలో 'రాఘవరావు దళ' కమాండర్ గా వారిని దర్శించుకునే భాగ్యం కలిగింది. మూడు సంవత్సరాల అనతికాలంలో ప్రధానమైన రాజకీయ మార్పులు చోటుచేసుకున్నవి. 15 ఆగస్టు, 1947 నాడు భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించడం, నైజాం నవాబు తన హైదరాబాద్ సంస్థానాన్ని భారతదేశంలో విలీనీకరించడానికి తృణీకరించడం, భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ, కాంగ్రెస్ పార్టీ తదితర దేశభక్తి సంస్థలు, వ్యక్తులంతా వెంటనే హైదరాబాద్ సంస్థానం భారతదేశంలో విలీనీకరణ చెందాలని పిలుపునివ్వడం, 13 మాసాలు సాయుధ విమోచన ఉద్యమం జరగడం, చివరకు 17 సెప్టెంబర్ 1948 నాటికి పోలీసు చర్య ద్వారా భారత సైన్యాలు హైదరాబాద్ సంస్థానాన్ని ఆక్రమించడం చకచకా జరిగిపోయినవి. తెలంగాణ ప్రాంతంలోని ఆంధ్రమహాసభ, కమ్యూనిస్టు పార్టీలు తమ వీరోచిత పాత్రను అద్వితీయంగా పోషించి నిర్వహించినవి. వరంగల్ జిల్లా వేలాది కార్యకర్తలు వందల కొద్దీ స్థానిక నాయకత్వం కలిగి ఈ విప్లవోద్యమంలో నల్లగొండ జిల్లా తర్వాత స్థానాన్ని అలంకరించింది. సర్వదేవభట్ల రామనాథం, పెండ్యాల రాఘవరావు, నల్లమల గిరి ప్రసాద్, నల్లా నర్సింహులు లాంటి

మరెందరో ఈ ఉద్యమ రథసారథులుగా వెలుగొందినారు. అందరూ త్యాగధనులే. ఐనా ఎవరి ప్రత్యేకత వారిదే. పెండ్యాల రాఘవరావుగారి ప్రత్యేకత ఆయన గాంభీర్యం, శత్రువుల పట్ల అసహనం, కంచుకంఠంతో ఖండితంగా ప్రకటించడం.

పెండ్యాల రాఘవరావు గారిని ప్రత్యక్షంగా వారి దళంలో వారం రోజులు తిరిగి వారిని అర్థం చేసికున్న తర్వాత ఆనాడు నాలో చోటుచేసుకున్న అనుభూతి, గడించిన అనుభవాన్ని ఈ సందర్భంగా అందరితో పంచుకోగల్గడం మహానందం.

17 సెప్టెంబర్ 1948 నాడు హైదరాబాద్ సంస్థాన విమోచనం జరిగింది. సంస్థాన ప్రజలు తరతరాల బానిస బంధనాల నుండి విముక్తిని సాధించినట్లు స్వేచ్ఛా వాయువులు పీల్చుకున్నారు. భరతమాత నడిబొడ్డులో గూడుకట్టుకుని యున్న 'సంస్థానం' పీడ విరగడైనందుకు నిట్టార్పు విడిచారు. ఆనాటి భారత కమ్యూనిస్టు ఉద్యమ ప్రభావం, జాతీయ పార్టీ మహాసభ ఆమోదించిన తీర్మానాల ఫలితంగా సాగుతున్న రైతాంగ సాయుధ పోరాటాన్ని కొనసాగించాలని నిశ్చయించింది. భూస్వామ్య బడా పెట్టుబడి దారుల రాజ్యాధికారాన్ని బ్రద్దలు కొట్టి కష్ట జీవుల రాజ్యాన్ని స్థాపించే వరకు విశ్రమించకూడదనే నిర్ణయం చేసింది. ఈ నేపథ్యంలో సుసంఘటితమైన పార్టీ తన కార్యకలాపాలను కొనసాగించింది. భారత ప్రభుత్వ సైనికదళాలను కూడా ఢీకొన్నది. సమసమాజం, పేదరిక నిర్మూలన లక్ష్యంతో, భూస్వామ్య పెట్టుబడిదారీ ప్రభుత్వాల దమనకాండకు వ్యతిరేకంగా, అసమాన బలంతో, అననుకూల రాజకీయ వాతావరణంలో అనన్య సామాన్య సాహసాలను ప్రదర్శిస్తూ పోరాడింది. వేల మంది సమరయోధులు తమ రక్తతర్పణ, ఆత్మార్పణతో ఈ మహోద్యమానికి వన్నె తెచ్చారు. తర్వాత 1951 చివరలో, అనుభవాలను బేరీజు వేసుకొని సాయుధ సమరాన్ని ఉపసంహరించింది. పై లక్ష్యాల సాధనకై బహిరంగంగా, ప్రజాస్వామ్య పద్ధతులతో ఉద్యమాలు నిర్వహించాలని తీర్మానించింది.

1947 ఆగస్ట్ 15 తర్వాత హైదరాబాద్ సంస్థానం భారతదేశంలో విలీనం కావాలనే మహోద్యమంలో విద్యార్థుల పాత్ర అనన్య సామాన్యమైనది. విద్యార్థులంతా తమతమ విశ్వవిద్యాలయాలను వదిలి ప్రత్యక్షంగా ఈ ఉద్యమంలో పాల్గొనాలని అన్ని పార్టీలు పిలుపునిచ్చినవి. హైదరాబాద్ సంస్థానంలో బలంగానున్న అఖిల హైదరాబాద్ విద్యార్థి సంఘం తన శక్తి వంచన లేకుండా పోరాటంలోకి దూకింది. విద్యార్థులకు సాయుధ పోరాట శిక్షణకేంద్రాలలో శిక్షణ ఇచ్చి వివిధ జిల్లాలోని గెరిల్లా దళాలలో పనిచేసే ఏర్పాటు చేసింది. అప్పటికి అఖిల హైదరాబాద్ విద్యార్థి సంఘ ప్రధాన కార్యదర్శిగా నున్న రఫీ అహ్మద్గారి స్థానంలో నన్ను ప్రధాన కార్యదర్శిగా ఎన్నుకోవడం జరిగింది. వివిధ జిల్లాల్లో వివిధ దళాలలో, దళ సభ్యులకు రాజకీయాలు నేర్పడానికి పంపబడిన విద్యార్థి కార్యకర్తల పనిని సమీక్షించడానికి నాకు ఒక బాధ్యత నివ్వడం జరిగింది.

అదే సందర్భంగా వరంగల్ జిల్లాలో రాఘవరావుగారి దళంతో వారం రోజులు తిరగడం జరిగింది. వారి దళాన్ని కలిసిన తీరు, వారితో గడిపిన కొద్దికాలం నా జీవితంలో మరువరాని మధురస్మృతిగా మిగిలిపోయింది. కరీంనగర్ జిల్లా పెద్దపల్లికి చెందిన కామ్రేడ్ ఎల్. ముత్తయ్య గారు, నేను కలిసి సరిహద్దులో నున్న చాందా క్యాంపు నుండి రాత్రి రైలులో బయలుదేరాలనుకున్నాం. సామాన్లు సర్దుకున్నాం. ఆకలి వేస్తే భోజనం చేయడానికి రొట్టెలు తీసికెళ్లాలనుకున్నాం. మా శ్రీమతి లలితాదేవి మాకు సహకరించి ఒక పత్రికలో కొన్ని గోధుమ రొట్టెలు, కూరలు మూటకట్టి మాకందించింది. రాత్రంతా ప్రయాణం చేసి కాజిపేటలో పాసెంజరు రైలెక్కి రఘునాథపల్లి స్టేషన్ లో దిగాలని మా సంకల్పం. అలాగే రైలు దిగినాం.

వెంటనే మలబార్ పోలీసుల మా వద్దకే వచ్చి మందలించారు. అనుభవం గలిగి వయస్సుకు పెద్దగా మంచి రైతుగా నున్న ముత్తయ్యగారు మేము ఎడ్డ బేరగాళ్లమని తన బ్యాగ్ లో నుండి పగ్గాల జతను తీసి వారికి చూపించారు. ఆయన వాలకం, భాష విన్న పోలీసులు వెళ్లిపోమ్మన్నారు. అక్కడి నుండి నడుస్తూ వెళ్లినాం. కొన్ని గంటల నడక తర్వాత ఒక ప్రవహించే నది ఒడ్డున కూర్చొని వెంటతెచ్చుకున్న రొట్టెలు తిన్నాం. నదిలో మంచినీరు తాగి మళ్ళీ నడక ప్రారంభించాం.

ఆనాడే అదే సమయానికంటే కొన్ని గంటల ముందు రాఘవరావు దళం అటునుంచి వెళ్ళిందట. ఆ దళాన్ని పట్టుకోవడానికి పోలీసు బలగాలు గాలింపు చర్యలు చేపట్టినాయి. చూస్తుండగానే పోలీసు వాహనాల హడావిడి పెరిగిపోయింది. ప్రాంతమంతా నిర్మానుష్యమైపోయింది. కొద్ది దూరంలో నున్న ఒక భావి గడ్డ పై గుడిసెలో నున్న ఒక రైతు మమ్ములను చూచి ఆందోళన చెందినాడు. కేకవేసి మమ్ముల్ని పిలిచాడు. “మీరు పార్టీవారైతే వెంటనే పరుగెత్తి తప్పకోండి” అంటూ ఇలా అన్నారు: “మీరు ఆ వాగు ఒడ్డున భోజనం చేసి వదిలి వేసిన పత్రిక గాలికి కొట్టుకొచ్చి పోలీసులు వెళ్లుచున్న దారిలో వారికి అడ్డుపడింది. ఆ పత్రిక నిన్నటిదేనని వారు గుర్తించారు. పార్టీ వారు సరిహద్దు వెలుపలి నుండి చేరుకున్నట్టు గమనించారు. వారి వాహనాలు దారిని విడిచి ఈ చుట్టూ ప్రాంతాలను గాలిస్తున్నాయి”.

ఈ సాక్ష్యాన్ని నమ్మిన మేము పరుగో పరుగు అంటూ ఒక దిశన వెళ్లాం. ఒక గంట తర్వాత విశ్రాంతికై ఒక చెట్ల పొదలో కూర్చున్నాం. దగ్గర నుండే ఏదో ఒక పిలుపు వినబడింది. ఆందోళనతో నలు దిశలు చూచాం. ఒక చెట్టు పై కూర్చున్న సాయుధుడైన గెరిల్లా (సెంట్రీ) అగుపడినాడు. ముత్తయ్యగారు అతనివైపు నాలుగడుగులు వేశాడు. ఆ సెంట్రీ ఆయనను నిలువరించారు. చేతులెత్తుమని కేకవేశారు. అలాగే ముత్తయ్యగారు చేతులెత్తి మా ఇరువురి పేర్లు చెప్పారు. ఆయన యక్ష ప్రశ్నలన్నింటికి సమాధానం

చెప్పారు. అప్పుడు ఆ సెంట్రీ గారి ఆజ్ఞానుసారం ఒక దిశలో వెళ్లి ఒక లోయలో కూర్చున్నాం.

ఇంతలో మరొక హోయని శబ్దం వినిపించింది. “ఎవరు మీరు? ఎందుకొచ్చారు?” అన్న ప్రశ్న అది. తిరిగి ముత్తయ్యగారు మా పేర్లు, కార్యక్రమం గురించి వివరించారు. చిరునవ్వుతో “ఏమిటి కావ్రేడ్ ఈ రోజు వచ్చారేమిటి? మేమంతా శత్రు వలయంలోనున్నాం. త్వరగా వేరే చోటికి వెళ్లుదాం రండి” అంటూ పక్కనే లోయలో తుపాకులు ఎక్కుబెట్టి యాక్షన్ పోజులో నున్న సుమారు 14-15 మంది దళ సభ్యులకు మమ్మల్ని పరిచయం చేశారు. ఆయనే రాఘవరావు.

ఆ రాత్రి ఒక గ్రామంలో భోజనం చేశాం. గ్రామం పేరు కోమాళ్ల అన్నట్టు జ్ఞాపకం. రెండు పూటలకు సరిపడే భోజనాన్ని కూడ మూటలు కట్టి ఇవ్వమని ఆ భూస్వామిని ఆజ్ఞాపించిన రాఘవరావు గారి మాటలు అప్పుడు నన్ను ఆశ్చర్య చకితున్ని చేసినవి. భోజనం తర్వాత అదే రాత్రి బయలు దేరి తెల్లవారే సరికి దట్టమైన అడవిలో సురక్షిత ప్రాంతానికి చేరుకున్నాం. 303 రైఫిల్ భుజాన వేసుకొని, స్వంత బ్యాగ్ ను తగిలించుకొని అన్ని గంటలు అంతదూరం ప్రయాణం చేయడం నాకు అదే మొదలు, చివర కూడా. ఇతర సందర్భాలన్నిటో రహస్య స్థావరానికి చేరుకోవడం, సమావేశాలు నిర్వహించు కోవడం, తిరిగి మరో స్థావరానికి వెళ్లడం జరిగేది.

రాఘవరావుగారి దళంతో వారం రోజులు గడిపి తిరిగి చాందా, సిర్వంచ క్యాంపులోకి చేరుకోవడం మరువరాని ఘట్టం.

మరొక జ్ఞాపకం - రాఘవరావుగారు క్రమశిక్షణను ఉల్లంఘించే దళ సభ్యులను తీవ్రంగా మందలించేవారు. అది సరే, ఒకరోజు శంకర్ అనే దళ సభ్యుడి పై విచారణ జరిగింది. అతడు ఒక చోట బంగారం దొంగిలించినట్టు, మరొకచోట అత్యాచారానికి పాలుపడినట్లు రుజువైంది. రాఘవరావుగారి ఆగ్రహానికి అవదులు లేవు. దేశ సేవలో పాటించవలసిన నీతి, నియమాలు క్రమశిక్షణ గురించి ఏకధాటిగా మాట్లాడి దళ సభ్యులందరిని హెచ్చరించారు. అయితే తెల్లవారి చూస్తే శంకర్ కనబడలేదు. అతడు పార్టీ నిర్ణయాన్నెదిరించి దళం నుండి పారిపోయి ఉంటాడని సభ్యులనుకున్నారు. రాఘవరావు గారు మాత్రం వాడికి తగిన శిక్ష విధించామన్నారు. మళ్లీ ఈ దళంలోకి రాకుండా వేరే దళంలోకి పంపించామన్నారు. అందరు మౌనంగా అంగీకరించారు.

1951లో సాయుధ పోరాటాన్ని విరమింపజేశాం. ఫిబ్రవరి 1952లో జరిగిన ప్రథమ సార్వత్రిక ఎన్నికల్లో పార్టీ పాల్గొన్నది. పార్టీపై నిషేధం ఉండడం వలన పి.డి.ఎఫ్. పేరుతో చేయి గుర్తుతో తెలంగాణ మొత్తం జిల్లాలలో పోటీచేసింది. అత్యధిక మెజారిటీతో

అధిక సీట్లు కైవసం చేసుకున్నది. రాఘవరావు గారు అత్యధిక మెజారిటీతో వరంగల్ పార్లమెంట్ స్థానానికి గెలిచారు. పార్లమెంటు సీటుతోపాటు రెండు అసెంబ్లీ సీట్లను గూడా గెలిచి, తర్వాత వాటికి రాజీనామా పెట్టినట్లు గుర్తు. పార్టీ నాయకుడుగా, పార్లమెంటు సభ్యుడుగా సమర్థవంతమైన పాత్ర పోషించారు. అనేక పర్యాయాలు పార్టీలో చోటుచేసుకున్న రాజకీయ అభిప్రాయ భేదాలు గురించి చర్చించుకునే అవకాశం కలిగింది. బహుశా, రాజకీయ విభేదాలు, పార్టీలో అనైక్యత వారి హృదయాన్ని కలచివేసింది. క్రమంగా క్రియాశీల పాత్ర తగ్గింది. తెలంగాణ సాయుధ సమరయోధుడిగా, రైతుకూలీ బాంధవుడుగా కలకాలం ఆయన పేరు స్ఫూర్తిదాయకంగా నిలుస్తుంది.

